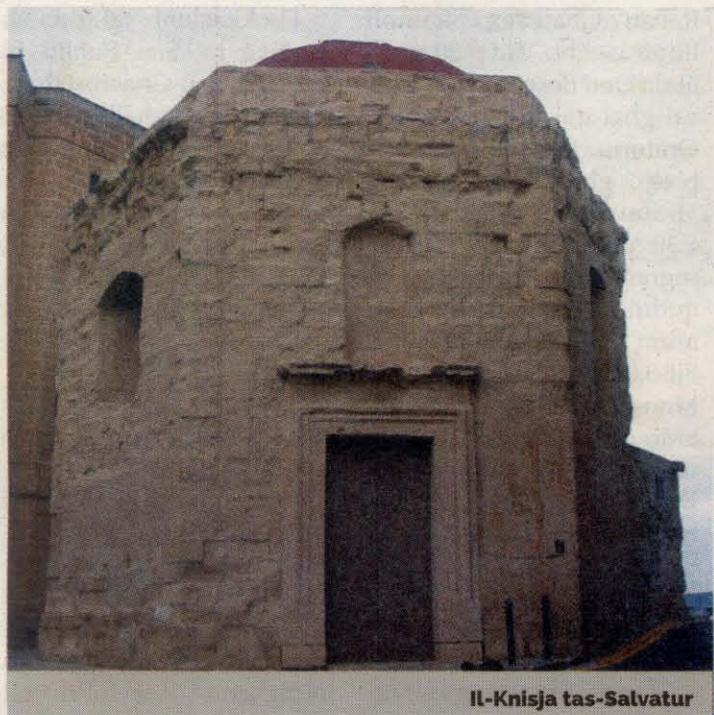

DAWRA KULTURALI MAL-PORT IL-KBIR (6)

JOSEPH SERRACINO

Il-Knisja tas-Salvatur

Il-Knisja tas-Salvatur (1920)

Id-dehra sabiha u pittoreska tad-dahla tal-Kalkara timliek b'certu b'kurzit u entuzjażmu, bħal kieku qisek mill-ewwel tintebba li din id-dahla matul iż-żmien għaddiet minn taqlib storiku bħalma għad-dew it-tlett iblet antiki tal-Kottonera. F'din id-dahla nsibu postijet storiċi li nbnew fi żminijiet u ħakmiet differenti. Waqt li fuq ix-xel luq tiegħek l-Ishtar ta' Bighi u Villa Portelli, li digħi tkellimna dwarhom, ifakkruk fiz-żmien l-Inglizi, fuq ix-xaqliba l-ohra għandek is-swar tal-Birgu li nbnew fl-ewwel snin tal-ħakma tal-Ordni tal-kavallieri fostna.

Fil-fond tad-dahla tid-domina l-knisja parrokkjali

tal-Kalkara, iżda qabilha kien hemm oħra li dwarha se ngħidu xi haġa fil-qosor wkoll. Iżda l-ewwel knisja li se nitkellmu dwarha hija l-Knisja tas-Salvatur – knisja żgħira li kienet inbniet wara l-Assedju l-Kbir, iżda qabilha fuq l-istess sit kienet teżisti oħra.

IL-KNISJA TAS-SALVATUR

Ma nkunx qiegħed nesagera meta ngħid li kull tip ta' žvilupp ikattar il-għid, iżda sfortunatament minn-habba l-eżigenza ta' dan l-imbierek žvilupp qeqhdin nitilfu parti mill-patrimonju tagħna. Iżda kif dejjem jgħallmuna x-xjuu tagħna, ix-xafra taqta' miż-żewġ

naħħat, u li biex tirbaħ haġa trid titlef l-ohra.

Ironikament dan sejjh fil-ġonna sbieħ ta' dak li darba kien magħruf bħala l-Ishtar ta' Bighi. Snin ilu nfethet triq mix-xatt tal-Kalkara li finalment tifta b'żewġ friegħi, waħda tagħti għall-Bajja ta' Rinella u l-ohra tagħti lejn il-Kunvent tal-Kapucini. Apparti li minnha jiftu toroq oħra lejn Smart City u lejn ix-Xghajra ta' Haż-Żabbar.

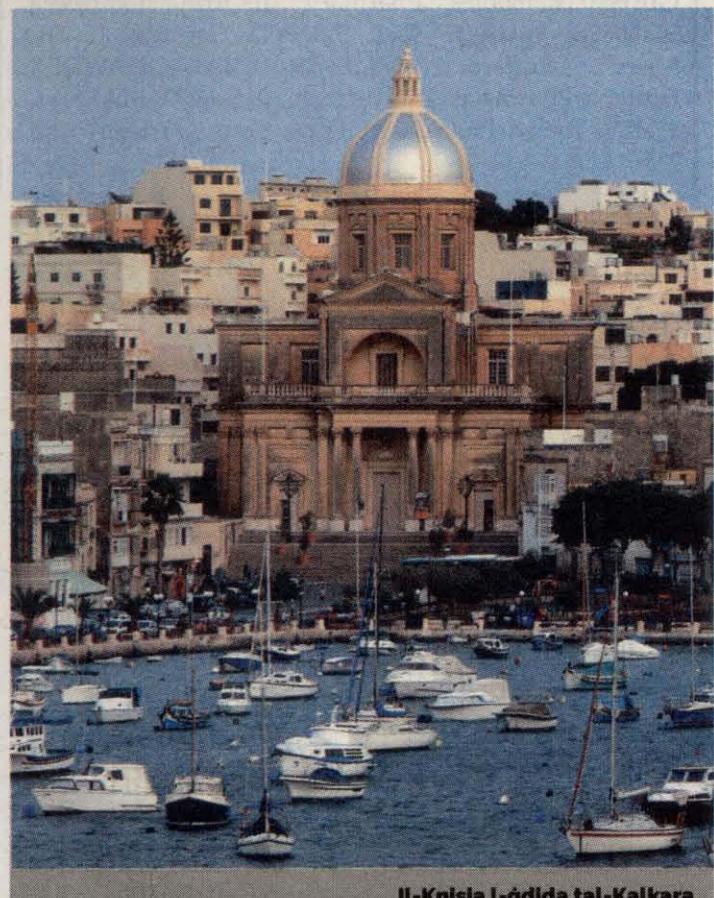
Waqt li parti mill-bini li kien jifforma l-ishtar ta' Bighi gie konvertit fi Skola tas-Snajja, fuq il-parti l-ohra tat-triq, fejn darba kien jagħmel parti mill-ġnien tal-ishtar nbnew blokki ta' flats tal-Gvern. Sewwasew f'nofs dawn il-blokki hemm knisja żgħira ddedikata lis-Salvatur – knisja f'forma tonda bi triq quddiemha, u li minn-kejja mhix qiegħda f'xatt il-Kalkara tidher sewwa minn fuq il-bahar. Peress li din il-knisja hija waħda storika u indirettament għandha konnessjoni mal-Kavallier Bighi, li kif nafu kien bena Villa Bighi, tajjeb li ngħaddukom ukoll xi ftit tagħrif dwarha.

Qabel din il-knisja li nbniet fl-1650 mill-kavallier Prijur Ġwanni Bighi kien hemm oħra li nbniet qabel l-Assedju l-Kbir (1487) u li giet imwaqqgħha fuq ordni

tal-Gran Mastru Jean de la Vallette biex ma sservix bħala difiża għat-Torok. L-arkitett tagħha kien Lorenzo Gafa u giet imbierka mill-Vigarju Fumucelli fit-2 ta' Mejju 1651. F'din il-knisja nsibu artal wieħed u fiha kien hemm zewġ kwadri, wieħed tat-titħall u l-ieħor żgħir ta' Santa Filomena ta' Masu Madiona (illum jinsabu fil-parroċċa). L-ewwel l-kwadru titulari ta' din il-knisja, li kien xogħol ta' Mattia Preti, kien insteraq mill-Franciżi fl-1798.

F'din il-knisja hemm mid-fun il-kavallier Bighi, l-akbar benefattur ta' din il-knisja li kien miet fl-1676 fl-let ta' 63 sena wara li kien tnejġi bil-marda tal-pesta. Tnejja li wieħed isemmi wkoll li fiz-żmien il-pesta tal-1813 kienet iddahħlet il-ligi tal-kwarentina li kienet stretta hafna, tant, li nsibu li ma setgħux jitwasslu s-sagamenti għall-morda ta' dawn in-naħħat mill-parroċċa tal-Birgu għal din il-knisja. Kien proprio f'Settembru ta' dik is-sena li għall-ewwel darba li s-sagamenti gew amministrati f'din il-knisja, bl-obbligu li jinżamm lampier mixgħul lej u nhar fiha.

Meta l-knisja parrokkjali għarrfet bil-bombi tal-għewwa din il-knisja serviet bħala parroċċa temporanja. Ikompli f'harga oħra

Il-Knisja l-ġidida tal-Kalkara

IL-KNISJA L-QADIMA

Qabel il-knisja li naraw illum li hi ddedikata lil Mis-sierra San Ĝużepp, fil-Kalkara kien hemm oħra li ġgarrfet bil-bombi tal-ġadlu fl-10 ta' April 1942. Peress li l-Kalkara kienet tagħmel mal-parroċċa tal-Birgu, u l-knisja tas-Salvatur kienet żgħira ħafna, fl-1896 inbniet knisja oħra fuq il-pjanta tal-Perit W. Attard, li ħadid bla ħlas, u li l-ispejjeż biex titla' din il-knisja nġabru mill-poplu tal-Kalkara u minn xi benefatturi oħra fos-thom Bormlizi.

Din il-knisja saret parroċċa fl-1898 u ħarget mill-matriċi tal-Birgu. Giet imbierka mill-Isqof Pace u mill-Vigarju Dun Ĝużepp Mercieca fil-11 ta' Diċembru tal-istess sena. Din il-knisja kellha diversi pitturi sbieħ, fosthom il-kwadru titulari ta' San Ĝużepp, xogħol mill-isbaħ ta' Ĝużeppi Cali u dik tar-Ragħaj it-Tajjeb – pittura mill-isbaħ, opra oħra ta' Ĝużeppi Cali li qabel kienet issebaħ il-kappella tal-Ispitar Naval ta' Bighi. F'din il-knisja kien hemm opri oħra, fosthom l-istatwi tal-Madonna ta' Lourdes u dik ta' Marija Addolorata, l-ambone tal-irħam, is-sett għandli u l-fjuretti tal-artisti magħġur, u sintendi, l-aqwa teżor li għandhom għall-qalbhom il-Kalkariż hi l-istatwa tal-Patrijarka San Ĝużepp li kienet saret fl-Italja fl-1948 fuq disinn tal-Kavallier Vincenzo Bonello.

Il-pittura ta' San Ĝużepp kienet ukoll xogħol ta' Ĝużeppi Cali u llum tinsab fil-knisja l-ġidida.

IL-KNISJA PARROKJALI L-ĠDIDA

L-art li fuqha giet mibnija l-knisja parrokkjali, magħrufa bħala 'Tal-Għezieli' kienet inxrat mill-Arcisqof Gonzi u rregalaha lill-poplu Kalkariż biex fuqha tinbena l-knisja parrokkjali. Insibu li l-ewwel gebla ta' din il-knisja li tiddomina x-xatt sabiħ u spazjuż ta' dan is-subborg marittimu tqiegħdet mill-Arcisqof Mikael Gonzi nnifsu fit-13 ta' Ottubru fl-1946 u nbniet fuq pjanta ta' Vincenzo Bonello bl-ġħajnejha tal-Perit Ġużè Damato. Kien proprio lejlet il-Vittorja, il-Hadd 7 ta' Settembru 1952, meta l-Arcisqof Mikael Gonzi fost il-ċapċċip tal-poplu Kalkariż bierek din il-knisja.

L-istatwa ta' San Ĝużepp (il-ġidida) hija xogħol sabiħ ta' Wistin Camilleri (Għawdx) u dik tal-lum saret f'Bolzano.